

(2) Konfucianismus II

2. Mencius (孟子 Mèngzǐ)

Mencius II A 6: („Lidská přirozenost je dobrá.“)

Mencius pravil: „Všichni lidé soucítí s utrpením druhých. [...] Dejme tomu, že někdo náhle uvidí dítě, které má spadnout do studny. V každém se probudí pocit zděšení a soucitu. Není to proto, že by se chtěl spřátelit s rodiči toho dítěte, ani proto, že by si tím chtěl získat reputaci mezi sousedy a přáteli, ani proto, že by si ošklivil křik toho dítěte.

Nazíráno z tohoto pohledu, nemít smysl pro soucit není lidské. Nemít smysl pro stud není lidské. Nemít smysl pro ústupnost není lidské. Nemít smysl pro to, co je správné a co špatné, není lidské. Smysl pro soucit je klíčkem lidskosti. Smysl pro stud je klíčkem smyslu pro náležitost. Smysl pro ústupnost je klíčkem obřadnosti. Smysl pro správné a špatné je klíčkem moudrosti. Člověk má v sobě tyto klíčky stejně, jako má čtyři údy. [...] Všichni, kdo v sobě mají tyto čtyři klíčky, vědí, jak je rozvíjet a naplňovat. Je to jako když oheň najednou vzplane nebo pramen najednou vytryskne. Pokud jsme schopni je naplnit, stačí to, abychom ochránili celý svět. Pokud je nenaplníme, nestačíme ani na to, abychom sloužili rodičům.“

→ Čtyři „klíčky“ základních konfuciánských hodnot (ctností):

soucit	→ 仁 rén	= lidskost, dobro
stud	→ 義 yì	= smysl pro náležitost
ústupnost	→ 禮 lǐ	= obřadnost, rituálně korektní jednání
smysl pro správné a špatné	→ 智 zhì	= moudrost

Mencius VII A 21:

Ušlechtilý muž jedná v souladu se svou přirozeností. Může se stát velkým boháčem, ale nic mu to nepřidá. Může žít v chudobě, ale nic mu to neubere. Je to z toho důvodu, že jeho úděl (命 mìng) je daný. To, že ušlechtilý člověk jedná v souladu se svou přirozeností, je dáno tím, že lidskost (rén), náležitost (yì), obřadnost (lǐ) a moudrost (zhì) mají své kořeny v srdci-mysli (心 xīn). Když jim dá výraz, projeví se v jeho tváři čistým pohledem, soustředí se v zádech a vlije se do končetin. Jeho končetiny chápou bez vysvětlování, co mají dělat.

Menciova „antropologie“:

性 xìng	= přirozenost, to, co je nám dáno Nebesy při narození, co je „od přírody“
心 xīn	= srdce/mysl
志 zhì	= vůle, záměr
氣 qì	= „životní energie“

Mencius II A 2:

Gongsun Chou se zeptal Mencia: „Pokud byste se, pane, stal prvním ministrem státu Qi a uplatnil v tomto státě pravou metodu (道 dào) [vládnutí], bylo by to prakticky stejné, jako by se stal [stát Qi] hegemonem nad ostatními státy nebo novou vládnoucí dynastií. Pokud by k tomu došlo, hnulo by to Vaší myslí (xīn)? / byla by tím Vaše mysl rozjitřena?“

Mencius odpověděl: „Nikoliv, má mysl je nepohnutá od mých čtyřiceti let.“

[...]

„Existuje metoda (dào) jak dosáhnout nepohnutého srdce?“

„Ano, je. Například způsob, jak Bogong Yu kultivoval svou odvahu. Ve svém výrazu nikdy neprojevil ani náznak podřízenosti a nikdy neuhnul před ničím pohledem. Ustoupit o píd' pro něj bylo stejně ponižující jako být zbit na tržišti. Nesmířil by se s urážkou od knížete s deseti tisíci válečnými vozy o nic více, než od obyčejného člověka v hrubém oděvu – oba stejně by bez váhání probodl mečem. Neměl žádný respekt k druhým a odplácel hrubost všem bez rozdílu.

Anebo to, co řekl o kultivování odvahy Meng Shishe: ‘Hledím na porážku stejně jako na vítězství. Někdo, kdo postupuje teprve poté, co změřil síly protivníka, a

pouští se do bitvy teprve tehdy, když zvážil šance na vítězství, pouze projevuje zbabělost tváří v tvář přesile. Pochopitelně si nemohu být jist vítězstvím. Jediné, co mohu udělat, je zbavit se strachu.'

[...]

Zengzi jednou řekl Zixiangovi: 'Miluješ odvahu? Jednou jsem slyšel o nejvyšší odvaze od Mistra [tj. od Konfucia]. Pokud člověk zkoumá své nitro a zjistí, že je v nepravu, bude se trást strachem i tehdy, pokud jeho protivníkem je prostý člověk v hrubém oděvu. Pokud zjistí, že je v právu, postaví se klidně tisícům.'

Způsob, jakým měl Meng Shishe pod kontrolou svou qì, je nižší než způsob, jakým Zangzi chápal to podstatné.“

[...]

„Vůle (zhì) ovládá qì, zatímco qì je tím, co naplňuje tělo. Kamkoliv směřuje vůle, qì následuje. Proto se říká: 'Chop se své vůle, ale nepřehlížej svou qì.' [...] Kdykoliv se koncentruje vůle, qì se dává do pohybu, a kdykoliv se koncentruje qì, vůle se rovněž dává do pohybu. [Např.] zakopnutí nebo spěch, to je qì, která však zase rozněcuje („uvádí do pohybu“) mysl (xīn).“

→ „všezaplavující qì“ (浩然之氣, hàorán zhī qì)

„Tato qì je nanejvýš veliká a nanejvýš pevná. Vyživuje-li se pomocí mravní integrity a neškodí-li se jí, pak vyplňuje prostor mezi Nebem a Zemí. Tato qì je neodlučitelná od smyslu pro náležitost (yì) a správné cesty/metody (dào), bez nich hyne. Rodí se z akumulování správných skutků (tj. takových, které vycházejí ze smyslu pro náležitost – yì), nedá se získat z náhodného záchvěvu náležitého jednání.“

→ ušlechtilý muž (君子 jūnzǐ) a světec (聖人 shèngrén):

Konfuciovy Hovory:

Zigong pravil: Kdyby některý vládce nejen zahrnul dobrodiním všechen prostý lid, nýbrž i zachránil celý stát, co bys o něm řekl? Jistě bys ho nazval lidským (rén). Mistr řekl: To by nebyla jen věc lidskosti, to by bylo již svěectví (shèng). To by nebylo snadné ani pro Yaoa a Shuna!

Mistr řekl: Jak bych se mohl odvážit pokládat se za světce (shèng) nebo muže dokonale lidského (rén)? Avšak lze o mně říci, že o to bez ustání usiluji. A neúnavně o tom přednáším ostatním.

Mencius

Jingzi řekl: [...] V Obřadech (lǐ) se praví: „Když zavolá otec, nevyjadřujeme souhlas, [ale jdeme okamžitě]. Když přijde povolání od vládce, nečekáme, až bude zapřažen kuň.“ Vy jste se nejprve chystal jít ke dvoru, ale když přišlo povolání od vládce, rozmyslel jste si to. [Vaše jednání] se zdá být v rozporu s pravidly rituální náležitosti (lǐ). [Mencius] pravil: Zdalipak to není jako to, co řekl Zengzi: „Bohatství států Jin a Chu je s ničím neporovnatelné. Druzí se spoléhají na své bohatství, já se spoléhám na dobro (rén). Druzí se spoléhají na své postavení, já se spoléhám na náležitost (yì). V jakém ohledu jsem já horší než oni?“ Řekl by toto Zengzi, kdyby to nebylo náležité? Zajisté to má svůj smysl. Jsou tři věci, jež celý svět považuje za vznešené: postavení, věk a charismatická síla. U dvora se nic nevyrovná postavení, na vesnici se nic nevyrovná [vysokému] věku a při napravování světa a spravování lidu se nic nevyrovná charismatické síle. Jak by se mohl ten, kdo má jen jednu z těchto tří, vyvyšovat nad toho, kdo má dvě? Proto platí, že vládce, který chce dosáhnout velkých věcí, má služebníky, které nepovolává. Pokud se s nimi chce radit, sám se za nimi vypraví.

Je urozenost daná Nebesy a urozenost daná lidmi. Lidskost, smysl pro náležité, věrnost a důvěryhodnost, neutuchající záliba v dobru, to je urozenost daná Nebesy (čili vychází z lidské přirozenosti). Postavení vévody, ministra, velmože, to je urozenost daná lidmi.

Každý se může stát Yaoem a Shunem.

→ dokonalá osobnost světce (聖人 shèngrén):

Mencius řekl: „Za vlády hegemonu (霸 bà) je lid šťasten. Za vlády [dokonalého] krále (王 wáng) žije lid v blažené spokojenosti – pokud je uplatněn trest smrti, lid necítí zášť, a pokud je činěn prospěch, lid necítí vděk. Lid každým dnem směřuje k dobru (善 shàn), aniž by věděl, kdo to způsobuje. Proto platí, že kudy ušlechtilý muž (jūnzǐ) prochází, [věci se] proměňují, a kde přebývá, projevuje se jako božstvo (神 shén). Ti nahoře i ti dole plynou spole s Nebem a Zemí – kdo by mohl říci, že [vláda ušlechtilého muže] přináší jen málo?

Pokud je v podnebesí jeden člověk, který si nemá rád zabíjení [tedy člověk, který má lidskost (rén)], pak všichni lidé v celém podnebesí budou natahovat krky a vyhlížet jeho příchod. Pokud se objeví někdo takový, lidé se kolem něho semknou jako když se voda nezadržitelně valí dolů. Kdo to může zastavit?

→ 道 dào (v konfucianismu) = společenský řád, správně uspořádaný svět

Mencius

Když je v podnebesí dao (天下有道 tiān xià yǒu dào), ti s malou charizmatickou silou slouží těm s velkou a ti s malou moudrostí slouží těm s velkou. Když v podnebesí není dào, malí slouží velkým a slabí slouží silným.

→ osud, úděl (命 mìng), Nebesa (天 tiān)

Mencius:

Kdo je v souladu s Nebesy, přetrvá; kdo se staví proti Nebesům, zhyne.

Mencius řekl: Není nic, co by nebylo souzeno (mìng) [Nebesy]. Kdo je s tím v souladu a přijímá to, jedná správně. Proto ten, kdo chápe sudbu (mìng) [Nebes], nestojí pod padající zdí. Až do konce se držet své cesty a zemřít, to je správný osud (mìng). Zemřít v okovech, to není správný osud.

Wang Zhang se zeptal: Říká se, že počínaje Yuem začala Cesta upadat, neboť [Yu] nepředal [vládu] mudrci (賢 xián), nýbrž svému synovi. Je to tak? Mencius odpověděl: Ne, není to tak. Pokud Nebesa udělí [vládu] mudrci, udělí ji mudrci. Pokud Nebesa udělí [vládu] synovi, udělí ji synovi. V dávných dobách Shun doporučil Nebesům Yua a o sedmnáct let později zemřel. Když skončilo tříleté období smutku, Yu se odebral do Yang Chengu, aby se vyhnul Shunovu synovi. Avšak lidé ze všech koutů světa ho následovali, stejně jako po Yaově smrti nenásledovali Yaova syna, nýbrž Shuna. Yu doporučil Nebesům Yiho a o sedm let později zemřel. Když skončilo tříleté období smutku, Yi se odebral na severní svah hory Qi, aby se vyhnul Yuovu synovi. Avšak ti, kdo se vydali vzdát hold a ti, kdo vedli soudní pře, se nevydali za Yiem, nýbrž za Qiem [synem Yua] a pravili: Toto je syn našeho vládce. [...] To vše bylo způsobeno Nebesy, neboť takových věcí lidé nejsou schopni. To, co nikdo nevykonává, a přesto je to vykonáno, to je od Nebes. To, co nikdo nezpůsobuje, a přesto to nastane, to je osud (mìng).

3. Xúnzǐ 荀子 (3. stol. př. n. l.)

→ „Lidská přirozenost je špatná“

Lidská přirozenost je špatná a to, co je v člověku dobrého, je umělé. [...] Pakliže se nechá naprostá volnost lidské přirozenosti a lidské povaze, lidé mezi sebou jistě začnou bojovat a dojde k tomu, že bude poškozena kultura a řád bude uveden v chaos, až nakonec dojde ke katastrofě. Proto je nezbytně nutné uplatňovat výchovu s pomocí učitelů a prosazovat cestu/metodu (dào) obřadnosti (lǐ) a smyslu pro náležitě (yì). Teprve pak začnou být lidé skromní a vůči sobě ústupní, dojde k tomu, že kultura a řád se prosadí a společnost bude řádně spravována.

Mencius říká: „To, že se člověk učí, je dáno tím, že je od přirozenosti dobrý.“ Já říkám: Tak to není. Tento výrok nevystihuje lidskou přirozenost, nebere v potaz rozdíl mezi tím, co je přirozené a tím, co je uměle vytvořeno.

Přirozenost je od Nebes a s učením nemá v žádném případě nic společného. Obřadnost (lǐ) a smysl pro náležitě (yì) pocházejí od Světců. Lidé si je osvojují tak, že se učí, uskutečňují je tak, že se namáhají. To v člověku, čemu se nelze naučit a s čím není třeba se namáhat, se nazývá přirozeným, zatímco to, co se člověk učí a s čím se namáhá, se označuje jako uměle vytvořené.

→ důraz Xunzia na 禮 lǐ a 義 yì; oproti Menciovi, který zdůrazňuje 仁 rén a 義 yì:

Mencius:

Princ Dian se zeptal: „Čím se zabývá ušlechtilý muž?“ Mencius řekl: „Upíná svou vůli k nejvyšším hodnotám.“ Princ se zeptal: „Co jsou to nejvyšší hodnoty?“ Mencius pravil: „Lidskost (rén) a náležitost (yì), toť vše. Zabít jediného nevinného odporuje lidskosti. Vzít, co mi nepatří, odporuje náležitosti. Kde člověk přebývá? V lidskosti. Kudy člověk kráčí? Cestou náležitosti. Přebývat v lidskosti a řídit se tím, co je náležité, je vše se čím se zabývá veliký člověk.“

Mencius:

Gaozi řekl: Lidská přirozenost je jako vrba a smysl pro náležitost (yì) je jako pohár nebo miska. Vytvořit lidskost a náležitost z lidské přirozenosti je totéž jako vytvořit pohár z vrbového dřeva.

Mencius nato řekl: Dokážete následovat přirozenost vrby, a tak vytvořit pohár? Nebo musíte nejprve zmrzačit vrbu, a teprve pak vytvoříte pohár? [...] A musíte také nejprve zmrzačit člověka, abyste ho učinil lidským a náležitým (rén yì)? Jsem si jist, že tím, čeho se chopí lidé v celém podnebesí a čím zničí lidskost a náležitost, budou právě tato vaše slova!

→ osud, člověk a Nebesa

Konfuciovy Hovory:

Mistr řekl: Nikdo mě nechápe! Zigong řekl: Co tím myslíte, že vás nikdo nechápe? Mistr řekl: Nechovám zášť vůči Nebesům, ani neobviňuji [z vlastních nezdarů] druhé. Avšak studium zde dole mě vyzdvihuje vzhůru – kdo mě chápe, jsou pouze Nebesa!

Mencius:

„Je urozenost daná Nebesy a urozenost daná lidmi. Lidskost, smysl pro náležitě, věrnost a důvěryhodnost, neutuchající záliba v dobru, to je urozenost daná Nebesy (čili vychází z lidské přirozenosti). Postavení vévody, ministra, velmože, to je urozenost daná lidmu.“

Mencius:

Mencius pravil: „Vyčerpávajícím způsobem dát průchod své mysli (心 xīn) znamená pochopit svou přirozenost (性 xìng). Když jsme jednou pochopili svou přirozenost, pochopili jsme Nebesa. Uchováváním ducha a udržováním přirozenosti sloužíme Nebesům. Ať už máme zemřít mladí či staří, nechováme v srdci pochybnosti, kultivujeme sebe sama v očekávání smrti. Tím stojíme pevně ve svém údělu (命 mìng).“

Xunzi:

Nejednat a přesto dovršit, neusilovat a přesto získat – to se nazývá úkolem Nebes. Ve shodě s tím platí, že člověk, jakkoliv hlubokomyslný, o tom neuvažuje; jakkoliv velký, nezkouší na tom své schopnosti; jakkoliv rafinovaný, nezkouší to zkoumat. Tomu se říká nesnažit se soupeřit s Nebesy o jejich úkol. Nebesa mají roční období, Země má své zdroje, člověk má své nástroje vládnutí. Proto se říká, že mohou vytvořit triádu. Vzdát se toho, čím [člověk] přispívá k této triádě, a toužit po tom, co tuto triádu tvoří, je pošetilost.

Jsou řád a chaos dílem Nebe? Říkám: Slunce, Měsíc, hvězdy a souhvězdí, nebeská znamení, kalendář, to vše bylo stejné jak za Yua (tj. moudrého zakladatele dynastie Xia), tak za Jiea (tj. posledního vládce dynastie Xia, archetypálního zloducha). Avšak za Yua panoval řád a za Jiea chaos. Proto řád a chaos nemohou být dílem Nebe.

Když padají hvězdy nebo nařikají stromy, celý stát zachvátí strach. [Lidé] se ptají: Čím je to způsobeno? Odpovídám: Ničím to není způsobeno. Jsou to jen proměny Nebe a Země, transformace yinu a yangu, zřídka vídané jevy. Divit se jim je přípustné, avšak mít z nich strach je nesprávné. [...]

Když lidé obětují, aby pršelo, a následně skutečně prší, co to znamená? Odpovídám: Nic to neznámá, je to stejné, jako když neobětují, a stejně prší. Při zatmění slunce nebo měsíce se [lidé] snaží [rituálně] pomáhat, když je sucho, obětují za déšť, a důležité věci rozhodují teprve poté, co provedli věštebné úkony. Provedením těchto úkonů však nedosáhnou toho, o co usilují – pouze tomu dodají zdobnou ceremoniální formu. Proto platí, že ušlechtilý muž (jūnzǐ) to považuje za zdobnou ceremonii, avšak lid to považuje za [komunikaci] s božstvy (神 shén). Považovat to za zdobnou ceremonii je příznivé, ale považovat to za [komunikaci] s božstvy je nepříznivé.

→孝 xiào / siao = synovská oddanost

Konfuciovy Hovory:

Ziyou řekl: Takových, kteří jsou oddaní rodičům (xiào) a uctíví k starším bratrům, a přesto mají sklon odporovat svým pánům, je málo. A někdo takový, kdo nemá sklon odporovat pánům, a přesto touží vyvolat povstání, tu ještě nebyl. Ušlechtilý muž se soustředí na kořen. Když je kořen pevně zapuštěn, zrodí se pravá cesta (dào). Synovská oddanost a uctivost ke starším bratrům je kořenem lidskosti.

Kanonická kniha synovské oddanosti (孝經 xiàojīng):

Tělo, údy, vlasy a kůže dostáváme od rodičů. Počátek synovské oddanosti je neopovážít se jim způsobit újmu. Završením synovské oddanosti je prosadit se, konat v souladu se správnými zásadami, rozšířit svou slávu na budoucí pokolení, a tím zviditelnit své rodiče. Synovská oddanost počíná ve službě rodičům, pokračuje v službě vládci a končí prosazením se.